

УДК 371(410)(043,3)

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У «ПАБЛІК СКУЛЗ» – ЕЛІТНИХ ШКОЛАХ-ПАНСІОНАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Хайдарі Н.І., аспірант
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

У статті розкрито особливості фізичного виховання в «публік скулз» – елітних школах-пансіонах Великої Британії: Вінчестер (Winchester College), Вестмінстер (Westminster School), Ітон (Eton College), Рагбі (Rugby School), Харроу (Harrow School), Чартерхауз (Charterhouse School), Шрусбери (Shrewsbury School). Автором з'ясовано, що традиційно у британських елітних приватних школах-пансіонах «публік скулз» Великої Британії основними є такі напрями виховання: релігійне, громадянське, фізичне, естетичне та ін. Фізичне виховання («physical education/training») покликане відповідати цілям формування особистісної зрілості учнів, розвитку колективних відносин. Спорт у «публік скулз» – це не тільки обов'язкові заходи, засіб фізичного і морального виховання, традиції, якими у школах пишаються, а й спосіб інтегрувати школу у національну систему освіти.

Ключові слова: виховання, фізичне виховання, «публік скулз», елітні школи-пансіони, Велика Британія.

В статье раскрыты особенности физического воспитания в «публік скулз» – элитных школах-пансіонах Великобритании: Винчестер, Вестминстер, Итон, Рагби, Харроу, Чартерхауз, Шрусбери. Автором установлено, что традиционно в британских элитных частных школах-пансіонах «публік скулз» Великобритании основными являются следующие направления воспитания: религиозное, гражданское, физическое, эстетическое и др. Физическое воспитание призвано отвечать целям формирования личностной зрелости учащихся, развития коллективных отношений. Спорт в «публік скулз» – это не только обязательные мероприятия, средство физического и нравственного воспитания, традиции, которыми в школах гордятся, но и способ интегрировать школу в национальную систему образования.

Ключевые слова: воспитание, физическое воспитание, «публік скулз», элитные школы-пансіоны, Великобритания.

Khaidari N.I. FEATURES OF PHYSICAL EDUCATION IN „PUBLIC SCHOOLS” – THE ELITE BOARDING SCHOOLS OF GREAT BRITAIN

The article reveals the peculiarities of physical education in «public schools» – the elite boarding schools of Great Britain: Winchester College, Westminster School, Eton College, Rugby School, Harrow School, Charterhouse School, Shrewsbury School. The author found that traditionally in British elite private schools, boarding houses «public schools» of Great Britain are the following directions of education: religious, civil, physical, aesthetic, etc. Physical education is designed to meet the goals of forming the personal maturity of students, the development of collective relations. Sports in «public schools» are not only mandatory measures, a means of physical and moral education, traditions that are proud of in schools, but also a way to integrate school into the national education system.

Key words: upbringing, physical education, „public schools”, elite boarding schools, Great Britain.

Постановка проблеми. Орієнтування суспільства на демократичні перетворення, які передбачають забезпечення свободи людини в усіх сферах її життєдіяльності, гуманістичну спрямованість сучасної української освіти, формування педагогічного ідеалу особистості, що саморозвивається, створює сприятливі умови для нового розуміння елітної освіти. Тому актуальним і доцільним видається дослідження елітної освіти Великої Британії, яка розвивалася упродовж декількох століть і є системою, що перевірена часом та історією, успішно функціонує та підпорядкована чітким високим стандартам якості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цінними для наукової розробки проблеми мають компаративні розвідки

вітчизняних і зарубіжних учених (О. Заболотна, О. Ковальчук, С. Кодрле, О. Локшина, А. Сбруєва та ін.), предметом уваги яких став міжнародний досвід реформування сучасної освіти, проблеми європейської інтеграції в освітній сфері, гуманізації освіти тощо. Окремі аспекти функціонування «public schools» висвітлено у дисертаційних дослідженнях І. Марциновського, А. Барбаріги, Н. Винокурової, І. Абакумової, К. Назарьєвої, Н. Яременко, Т. Коляди. Однак історіографічний аналіз свідчить, що проблема комплексно і системно не вивчалася.

Мета статті – розкрити особливості фізичного виховання в «публік скулз» – елітних школах-пансіонах Великої Британії.

Виклад основного матеріалу. Елітні школи-пансіони Великої Британії «public

schools» (паблік скулз) – це найстаріші недержавні (приватні) закриті навчальні заклади для дітей, переважно хлопчиків, віком 13–18 років – Вінчестер (Winchester College), Вестмінстер (Westminster School), Ітон (Eton College), Рагбі (Rugby School), Харроу (Harrow School), Чартерхауз (Charterhouse School), Шрусбері (Shrewsbury School), які підтримують зв'язок з університетами, мають подібні організаційно-педагогічні особливості виховання, шкільну субкультуру тощо. Це заклади з унікальними й ефективними виховними традиціями, історією, поєднаними постійним удосконаленням і педагогічним пошуком нових освітніх підходів і технологій, орієнтацією на відкритість, демократизацію та інтеграцію у державну систему середньої освіти, збереженням селективності, зв'язком з іншими рівнями елітної освіти [10; 11; 12; 13; 14].

Традиційно в елітних приватних школах-пансіонах «паблік скулз» Великобританії основними є такі напрями виховання: релігійне виховання, що містить релігійну освіту і духовно-моральний розвиток особистості учня; громадянське виховання, яке головною метою визначає виховання Патріота – своєї школи і своєї країни; фізичне виховання, що включає не тільки фізичний розвиток учня, а й сприяє вихованню бійцівських якостей учнів, згуртуванню вихованців, розвитку здорової конкуренції між «houses» (структурними об'єднаннями викладачів і учнів); естетичне виховання, що сприяє формуванню в учнів естетичного світосприйняття і смаку.

Фізичне виховання («physical education/training») покликане відповідати цілям формування особистісної зрілості учнів, розвитку колективних відносин – поширене у британських приватних школах-пансіонах. Відповідно до «Національної навчальної програми» (National Curriculum) головні цілі фізичного виховання у Великобританії часто змінювалися з урахуванням вимог часу. Зараз метою більшості сучасних британських шкіл є засвоєння студентами поряд зі знаннями, вміннями і навичками прагнення до здорового способу життя у цей момент і у майбутньому дорослому житті. Однак деякі британські школи також серед головних цілей виховання називають втрату значущості культури здоров'я серед своїх студентів [17].

Компоненти програми з фізичного виховання підбираються так, щоб популяризувати серед учнів ідеї про прекрасну фізичну форму, розвивати рухову активність, доступно і наочно пояснити правила, концепції і стратегії командних видів спорту,

навчити їх працювати у команді чи індивідуально через великий вибір різноманітних видів спорту.

У всіх елітних школах створені сприятливі умови для командних та індивідуальних видів спорту. Навчальний курс фізичного виховання складається з двох частин: практичної частини і підсумкового тесту. У кінці курсу учні повинні продемонструвати тактичні навички, знання правил і традицій обраного ними виду спорту. Підсумковий тест перевіряє, наскільки учні засвоїли теорію і практику певного виду спорту, чи розуміють вони, як він впливає на здоров'я і самопочуття, чи можуть вони визначити ступінь ризику фізичного навантаження [5, с. 109].

Для більшості приватних шкіл-пансіонів традиційними видами спорту є футбол, крикет, веслування. Деякі приватні школи стали своєрідними центрами розвитку названих вище видів спорту. Наприклад, знамениті тренери і професійні гравці приїжджають в Ітон і беруть участь у засіданнях футбольного товариства школи. Цей захід на регулярних футбольних зустрічах після закінчення першого триместру представляє до двадцяти трьох команд. З 1961 року команди старшої вікової групи Ітона виїжджають на тренування за межі Великобританії, проводячи зустрічі з командами різних країн [8, с. 143].

Велика кількість футбольних команд існує також у Вінчестері, Вестмінстері, Чартерхаусі й Шрусбері. Не менш цікаві своєрідні різновиди футболу, серед яких «файв» («wall game і five») – типово Ітонські ігри. Найважливіша гра щорічно проходить між командами стипендіатів і звичайних учнів школи, які платять за навчання. До недавнього часу у «файв» грали виключно в елітних пансіонах, проте кілька років тому з'явилися команди і у загальноосвітніх школах. Так, наприклад, у березні 2004 року в Ітоні змагалися команди приватної школи і команди загальноосвітньої школи південного Крайтона [9]. І хоч нині рідко можна почути звинувачення «незалежних шкіл» у класовості, проте, ці заклади використовують такі ігри як інструмент демократизації системи у цілому [5, с. 116].

Популярністю користується кінний спорт і поло. Учні приватних шкіл Великобританії мають можливість займатися стрільбою з лука, баскетболом, гольфом, дзюдо, карате, тенісом. Для початківців функціонують клуби, в яких вони можуть тренуватися тричі на тиждень. Спортивні ігри у «паблік скулз» є засобом морального і фізичного виховання, але ми їх розглядаємо як невіддільну традицію шкільного життя. Активну

участь у спортивних іграх у «паблік скулз» беруть вихователі «будинків», тьютори й директор школи [8, с. 144].

У школах зазвичай практикуються індивідуальні та командні види спорту, проте останнім віддається більше переваги, тому як саме командні види спорту розвивають командний дух, уміння працювати у колективі. Спортивні ігри у школі пов'язують із вихованням волі і характеру. Крім того, вони формують почуття товариствськості, вміння перемагати і програвати [5, с. 115].

Аналіз даних офіційних сайтів елітних шкіл-пансіонів Великобританії свідчить про таку закономірність: школи-пансіони для хлопчиків (такі, як Коледж Ітон, школа Харроу та інші) найчастіше виділяють фізичне (або спортивне) виховання як профільючий тип.

Наведемо кілька прикладів. У коледжі Ітон (EtonCollege) шкільна територія оточена численними спортивними майданчиками. На офіційному сайті школи наведена відома цитата про те, що «перемога у битві Веллінгтона з Наполеоном при Ватерлоо у 1815 році була здобута на спортивних майданчиках Ітона» [11]. Головним, на думку адміністрації школи, в усьому (включаючи спорт) є свобода вибору. Так, кожен учень коледжу може спробувати себе у багатьох видах спорту, поки не підбере щось «до душі». А вибір дійсно величезний – починаючи з футболу, регбі, хокею, крикету, веслування, атлетики та сквошу і закінчуючи менш відомими видами спорту – «ракете» і «файв». Студентам Ітона доступні для вибору більше ніж 30 ігрових видів спорту під керівництвом досвідчених тренерів: атлетика, бадмінтон, баскетбол, каное, скелелазіння, крикет, біг пересіченою місцевістю, фехтування, фітнес, гра у м'яч, футбол, гольф, гімнастика, хокей, бойові мистецтва, поло, веслування, вітрильний спорт, стрільба, сквош, плавання, настільний теніс, великий теніс, волейбол [11]. Зазначаємо, що в Ітоні є унікальні види спорту, які культивують тільки у цьому пансіоні. Наприклад, гра «Wall and Field» («Стіна і поле»).

Основною особливістю школи Рагбі (RugbySchool) є спортивне виховання, яке сучасники називають одним із кращих у країні. Пов'язано це з головною особливістю пансіону: гра регбі або американський футбол (rugbyfootball) зобов'язана своїм ім'ям саме школі Рагбі. Відповідно до легенди, регбі винайшов колишній учень школи Вільям Уебб Елліс, який порушив у 1823 році футбольні правила, схопивши м'яч у руки і побігши вперед до воріт противника. На території кампусу є пам'ят-

ник цьому «хулігану»-винахіднику, а серед численних полів для регбі збереглося і те легендарне, на якому народилася гра [7]. Винахідником овалного м'яча вважають Річарда Ліндона-шевця, що жив через дорогу від головного входу у RugbySchool [3, с. 129].

Офіційний сайт школи пропонує такий перелік доступних видів спорту: регбі, атлетика, бадмінтон, баскетбол, каное, крикет, фехтування, фітнес, футбол, гольф, гімнастика, хокей, бойові мистецтва, нетбол, крикет, вітрильний спорт, стрільба, волейбол, сквош, теніс [3, с. 129].

У школі Рагбі вся спортивна діяльність ділиться на «профільючі» і «другорядні» види спорту. Залежно від сезону, до перших належать: регбі, футбол, хокей, крикет, теніс, легка атлетика (для хлопчиків), нетбол, хокей, гилка, теніс, легка атлетика (для дівчаток). Крім цього, пропонується найширший вибір інших видів спорту: футбол, плавання, бадмінтон, гольф, поло, баскетбол, крос-кантрі, стрільба, настільний теніс, «П'ятірки Рагбі», «Сімки Рагбі», сквош, фехтування; для дівчат – крикет, фітнес, аеробіка, пілатес, віндсерфінг, балет, стендова стрільба, вітрильний спорт, верхова їзда, танці, водне поло. Студенти обирають улюблені види спорту і займаються ними не менше двох разів на тиждень [7].

Великий спортивний центр школи Рагбі – це 25-метровий закритий басейн із шістьма доріжками; корти для сквошу і «п'ятірок»; спортивний зал із гнучким покриттям для гри у бадмінтон, міні-футбол, нетбол і крикет; повністю обладнаний фітнес-центр. Просто неба розташовуються два ігрові поля зі штучним покриттям «Астротурф» і підсвічуванням, 32 тенісні корти і безліч полів для футболу, крикету і регбі [7].

Незвичайним для британських шкіл є гнучкий підхід до фізичного виховання, прийнятий у коледжі Вінчестер (WinchesterCollege). Фізкультура як навчальний предмет є обов'язковим лише для молодших учнів першого року навчання (Junior Part), як «спортивна активність» – у другій половині дня у середу. Для молодших учнів профільними видами спорту є футбол і «Вінчестерський футбол». Участь у командних іграх стає факультативною вже на другому році навчання, проте певна кількість фізичного навантаження є обов'язковою, тому студенти спочатку обирають вид спорту за своїм бажанням, а потім займаються ним постійно (причому, це можуть бути не напружені тренування, а, скажімо, оздоровче плавання або тренажерний зал). Студенти Вінчестера міцно утримують призові місця з крикету і дзюдо серед шкіл граф-

ства, з натхненням грають у «п'ятірки» і футбол, захоплюються фехтуванням і пишуться трьома переможцями Олімпійських ігор – випускниками коледжу [19].

Пропоновані для занять види спорту: айкідо, стрільба з лука, легка атлетика, бадмінтон, баскетбол, крикет, крокет, крос-кантрі, «вінчестерські п'ятірки», фехтування, гольф, хокей, дзюдо, карате, «ракетки», вітрильний спорт, стрільба (можна отримати кваліфікацію), підводне плавання (можна отримати кваліфікацію), веслування, футбол, сквош, плавання, теніс, водне поло, «вінчестерський футбол» [6].

Для занять спортом у коледжі Вінчестер повністю оснащений Центр фізвиховання, зал бойових мистецтв і критий 25-метровий басейн. Фітнес-зал у спортивному центрі обладнаний сучасними тренажерами преміум-класу від компанії TechnoGym. Критий тир оснащений шістьма 25-метровими вогневими смугами для стрільби. В окремому приміщенні розміщуються 4 сквош-корти і 2 заклені майданчики. На території кампусу є майданчики для «ракеток» і «п'ятірок», 7 спеціалізованих майданчиків для крикету, 10 футбольних полів, тенісні корти. Школа володіє 40 мільярами прибережних земель на березі знаменитої річки Ітчен. Тут можна займатися риболовлю і проводити тренування з веслування [6].

У школі Вестмінстер (Westminster) є свій особливий термін для слова «спорт» – «station». З 25 видів спорту кожен студент знайде собі заняття до душі: fives («п'ятірки»), альпінізм, аеробіка, баскетбол, волейбол, гандбол, гребля, дзюдо, йога, крикет, настільний теніс, нетбол, стрільба, танці, фехтування, футбол, хокей. Студентські футбольні команди їздять на змагання до Франції і на Тенеріфе, крикетні – на Барбадос і в Іспанію, з веслування – у Гент, Принстон або Венецію на Великий Канал [18].

Основними особливостями школи Харроу (Harrow School), як зазначено на сайті школи, є «Клуб любителів атлетики» («Philathletic Club»). Клуб схожий на асоціацію, але всі його члени є гравцями найкращих спортивних команд школи. Їх прямим обов'язком є розвиток спорту у школі. Членство у цій гільдії вважається привілеєм, і більшість хлопчиків прагне стати її членами, які мають право носити чорного метелика замість звичайної шкільної краватки.

Харроу має два головні традиційні види спорту. Один із них – «харроуський» футбол. У цю гру грають великим шкіряним м'ячем, що використовується для набору очок у грі. Гра одночасно схожа і на регбі і на футбол. Оскільки ні у жодній іншій школі

не грають у цю гру, то існує запекле протистояння між гуртожитками («будинками»). Випускники школи щорічно приїжджають у школу, щоб зіграти зі збірною командою Харроу.

Іншою традицією є щорічний матч із крикету Харроу проти Ітона, який проходить у Лондоні на полі «Lord's Cricket Ground». У 2005 році був відзначений 200-річний ювілей цього матчу. Виграла школа Харроу. Це найстаріше спортивне змагання на полях «Lord's» започатковане у 1805 році, за кілька десятиліть до будівництва знаменитого Вікторіанського павільйону. Вважається, що лорд Байрон грав у команді Харроу у тому році. Також багато істориків приписують школі Харроу винахід у середині XIX століття гри сквош [12].

Величезне значення приділяють спортивному вихованню студентів у школі Чартерхаус (Charterhouse School). Унікальна роль школи у народженні футболу – історично вона претендує на право вважатися засновницею Футбольної асоціації і нових правил. У 1840-х роках Чартерхаус і школа Вестмінстер («Westminster») наполягли на прийнятті нових правил гри у футбол. Сучасні правила футболу стали прямим наслідком футбольних традицій Charterhouse School. Крім того, учні школи відвідують заняття з таких видів спорту: футбол, хокей, крикет, крос, теніс, фایвс, фехтування, плавання, сквош, водне поло, верхова їзда, стрибки у воду, підводне плавання, скелелазіння, баскетбол, стрільба, бадмінтон і регбі. Футбольна команда показує чудову гру з рідкісними поодинокими поразками. Крикет процвітає, і Чартерхаус по праву пишається найкращим майданчиком у Південній Англії [10].

Спорт в елітних школах-пансіонах Великобританії, поряд із загальноосвітніми предметами, – один із головних складників шкільної виховної програми. У всіх школах є басейни, тенісні корти, майданчики для баскетболу, футболу та регбі, у багатьох – поля для гольфу. Про школи, в яких менше як десять видів спорту, англійці відгукуються несхвально або поблажливо [16].

Насамперед унікальність фізичного виховання в елітних школах-пансіонах Великобританії полягає у шануванні традицій, які століттями складаються у кожній окремо взятій школі і британському суспільстві у цілому. Вирішальним при виборі студентом того чи того виду спорту найчастіше є не тільки і не стільки його власні переконання і схильності, а традиція, чи то традиція його власної родини, чи того кола, до якого він належить. Якщо кілька поколінь родини, які закінчили цю школу-пансіон, грали у поло,

якщо вихідці чоловічої статі з вищих верств суспільства традиційно грають у поло, якщо у поло грають молоді принци Вільям і Гаррі – цілком природно, що у поло гратимуть і студенти таких приватних шкіл-пансіонів, як Ітон і Чартерхаус. При цьому ні про який примус мова не йде: цю систему цінностей і пріоритетів вибирають студенти з перших днів перебування у приватній школі-пансіоні [3, с. 87].

Традиційність є тим наріжним каменем, на якому тримається фізичне виховання Великобританії. У кожній приватній школі-пансіоні є певні традиції, пов'язані з різними видами спорту. Це і спортивна форма, незмінна протягом століть, і певний набір ритуалів, дотримання яких є священним для кожного спортсмена (нагадаємо, що, хоча ця атрибутика присутня і у професійному спорті, головна відмінність у тому, що у кожного пансіону, у кожного факультету зі спортивною формою, з ритуалами перед початком змагань або після них пов'язана певна історія, характерна тільки для цієї школи, для цього факультету, що дозволяє учасникам змагань, гравцям команди або їх уболівальникам відчувати свою приналежність до цієї групи, свою цілісність, що само собою є однією з головних цілей британського виховання – об'єднанням колективу учнів, команди – «team building») [3, с. 87].

Найбільші школи-пансіони часто мають можливість брати на роботу учителів фізкультури і професійних тренерів, що сприяє зростанню престижу різних видів спорту та підвищує професійний рівень занять.

Висновки. Отже, спорт у «публік скулз» – це не тільки обов'язкові заходи, засіб фізичного і морального виховання, традиції, якими у школах пишаються, а й спосіб інтегрувати школу у національну систему освіти. Більшість шкіл серед пріоритетних завдань у сфері фізичного виховання не називає підготовку професійних спортсменів. Головним є підтримка інтересу студентів до хоча б одного з наданих на вибір видів спорту, заохочення рухової активності та прищеплення звички до здорового способу життя, розвиток індивідуальності, самодостатності і особистісної значущості кожного студента.

Перспективи подальших наукових пошуків в означеному напрямі пов'язуємо із вивченням досвіду елітної освіти у високо-розвинених країнах з метою його впровадження у вітчизняну педагогічну практику.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бубка С.Н. А.Д. Бутовский о системе физического воспитания в Англии / С.Н. Бубка // Педагогика, психология та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2012. – № 7. – С. 5–9.
2. Бутовский А.Д. Воспитание и телесные упражнения в английских школах / А.Д. Бутовский // Собрание сочинений : в 4-х т. – К. : Олимпийская литература, 2009. – Т. 1. – С.277–334.
3. Данилова А.С. Организация воспитания в частных школах-пансионах Великобритании : [монография] / А.С. Данилова. – Ульяновск, 2009. – 192 с.
4. Коляда Т.В. Организационно-педагогические засады функционирования элитных школ у Великой Британии (XIX – первая половина XX ст.) / Т.В. Коляда : [монография]. – Умань : ФОП Жовтий, 2015. – 294 с.
5. Назарьева К.В. Развитие элитного образования в Англии : дис. ... кандидата пед. наук : дис. ... кандидата пед. наук : 13.0 0.01 / К.В. Назарьева. – Архангельск, 2008. – 207 с.
6. Школы для мальчиков в Англии. Школа Winchester College [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.estudy.ru/countries/england/secondary-education/schools/boys-schools/winchester-college>.
7. Школы совместного обучения в Англии. Школа Rugby school [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.estudy.ru/countries/england/secondary-education/schools/so-ed-schools/rugby-school>.
8. Яременко Н. В. Інноваційність організації навчально-виховного процесу сучасних «публік скулз» Англії / Н.В. Яременко // Сучасна освіта в умовах реформування : проблеми, теорія, практика. – Х. : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2011. – С. 143–145.
9. Barton L. Eton? Bring them on / L. Barton // The Guardian. – 2004. – March 24. – [Electronic resource]. – URL : <http://www.guardian.co.uk>.
10. Charterhouse School official website [Electronic resource]. – URL : <http://www.charterhouse.org.uk>.
11. Eton College official website [Electronic resource]. – URL : <http://www.etoncollege.co.uk>.
12. Harrow School official website [Electronic resource]. – URL : <http://www.harrowschool.org.uk>.
13. Rugby School official website [Electronic resource]. – URL : <http://www.rugbyschool.net>.
14. Shrewsbury School Website. [Electronic resource]. – URL : <http://www.shrewsbury.org.uk>.
15. Study&Travel Organisation [Electronic resource]. – URL : <http://www.edu.vimtravel.org>.
16. The true cost of the rise in private school fees? // The Guardian. – 2008. – 13 July. – P. 3.
17. UK Schoolsnet. [[Electronic resource]. – URL : <http://www.schoolsnet.com/htm>.
18. Westminster School Website [Electronic resource]. – URL : <http://www.westminster.org.uk>.
19. Winchester College Website [Electronic resource]. – URL : www.winchestercollege.co.uk.